

лився у Єкатеринославі, де невдовзі заснував громаду, яка також прийняла назву «громада євангельських християн». 1906 р. у с.Томаковці Єкатеринославської губернії виникла велика сільська громада, яка постійно поповнювалася новими членами. Так, 1910 р. хрещення у цій громаді відбувалось тричі. Усього за цей рік хрещення прийняло 170 осіб.

5.5. Державні акти про віротерпимість (1903-1906 рр.).

Утворення Союзу євангельських християн.

Як вже зазначалось вище, поява Постанови 1894 р. активізувала й боротьбу за свободу віри та совісті як з боку безпосередньо євангельських віруючих, так і з боку прогресивної громадськості. Ця боротьба мала свої позитивні наслідки. 26 лютого 1903 р. виходить Маніфест, у якому йдеться про необхідність укріпити безумовне виконання державною владою принципів віротерпимості, які були закладені в основних законах Російської імперії. Положення цього Маніфесту були розвинуті в Іменному указі Сенату від 12 грудня 1904 року. В цьому Указі наголошується на необхідності перегляду законодавства щодо різновірців, а також про усунення «усякого прямо в законі не встановленого утиску».¹ 17 квітня 1905 року вийшов Іменний указ «Про зміцнення принципів віротерпимості». У тому ж році І.С.Прохановим до МВС була подана Коротка записка щодо виникнення, розвитку та сучасного положення євангельського руху в Росії і про потреби євангельських християн, а також пропозиції щодо зміни відповідних законів. 17 жовтня того ж року вийшов Маніфест «Про дарування населенню непорушних основ громадянської свободи на засадах дійсної недоторканності особи, свободи совісті, слова, зібрань та союзів». Наступного року, також 17 жовтня, вийшов Іменний Височайший Указ, який встановлював порядок створення та діяльності громад різновірців, права та обов'язки їх послідовників. Для легалізації громади потрібно було 50 засновників, з

¹ История евангельских христиан-баптистов в СССР. — С. 132.

віковим цензом понад 25 років. Пресвітер повинен був затверджуватися у цій посаді губернською владою. На пресвітерів покладалось ведення метричних книг. Деякі громади, переважно столичні, скористались цими положеннями та легалізували свою діяльність. Так, наприклад, реєстрацію отримала Київська громада. Але водночас з тим питання реєстрації викликало різне ставлення до неї з боку окремих віруючих. Деякі авторитетні брати вважали реєстрацію тенетами для громад. Тим більше, що на місцях продовжувалось порушення свободи совісті, бували й випадки відмови у реєстрації громад з боку державної влади. Ці порушення викликали у деяких віруючих думки щодо неможливості позитивних змін в їх становищі в Росії, що викликало еміграцію євангельських віруючих.

Але все ж таки то був час небувалого розмаху євангелізаційної роботи. Лише Ф.П.Баліхіним у різних містах було проведено більше сорока публічних зібрань баптистів у театральних та інших громадських залах, деякі з яких він отримував у користування навіть безкоштовно.

У ці ж роки поширюється видавнича діяльність євангельських віруючих. З 1907 року починає виходити часопис «Баптист», орган Союзу російських баптистів. У різні роки його редагували Д.І.Мазаєв, В.Г.Павлов, В.В.Іванов. У 1913-1914 рр. М.Д.Тимошенко друкує часопис «Слово истины».

Також у цей період розпочинається нова хвиля пробудження на Волині. 1903 р. сюди з Риги приїжджає В.О.Осипов, який проводить зібрання та того ж року хрестить дев'ять віруючих. Через деякий час на Волині було вже 33 українських баптисти. 1906 р. за допомогою І.П.Кушнерова створюється баптистська громада, яка налічує вже сто членів. Пресвітером обирається Микита Єрофейович Бондар, який на вернувся завдяки проповіді І.Лясоцького у 1881 р. Громада отримала назву Пекарсько-Дашинської. В 1909 році ця громада направляє свого місіонера до Житомира, який розпочинає там євангелізаційну роботу серед російсько-українського населення. У 1910 та 1911 рр. брат Бондар звершував там хрещення, а наприкінці 1912 р. в Житомирі створюється церква як філія Пекарсько-Дашинської громади.

1905 р. делегація російських баптистів у складі Д.І.Мазаєва, В.В.Іванова та В.Г.Павлова брала участь у Першому всесвітньому конгресі баптистів,

що проходив у Лондоні. На цьому конгресі було створено Всесвітній союз баптистів, до складу якого ввійшов і Союз російських баптистів.

Як вже зазначалося, наприкінці XIX — на початку XX ст.ст. на півдні України виникають громади, які мають назву євангельських християн. 1903 р. такі громади вже існували у Севастополі, Сімферополі, Ялті, Єкатеринославі, Конотопі та Києві. 1906 р. громада євангельських християн виникає в Мелітополі, пізніше — в Одесі, Олександрівську, Харкові, Маріуполі та Миколаєві, та інших містах України. Громади євангельських християн виникають у Росії, хоча слід зазначити, що спочатку українські та російські євангельські християни мали спільну назву. Однак українські євангельські християни були звичайними баптистами, тільки з іншою назвою, в той час як російські мали свої специфічні особливості.

Об'єднанню євангельських християн сприяли районні з'їзди представників їх церков. 1908 р. такий районний з'їзд відбувався в Одесі. В його роботі брали участь чотирнадцять представників від дев'яти громад: Одеської, Голтянської, Маріупольської, Харківської, Київської, Єкатеринославської, Сімферопольської, Севастопольської та Ялтинської. На порядку денному цього з'їзду, в першу чергу, стояли питання віровчення євангельських християн. Наступного року аналогічний з'їзд відбувався в Єкатеринославі. На ньому були присутні п'ятнадцять представників від десяти громад, у тому числі від Петербургської та Московської. На цьому з'їзді було остаточно вирішено питання про скликання того ж року всеросійського з'їзду євангельських християн.

Перший всеросійський з'їзд євангельських християн відбувся у Петербурзі 14-19 вересня 1909 р. В роботі його брали участь 24 делегати з вісімнадцяти церков, а також більше тридцяти гостей. Головою з'їзду було обрано І.С.Проханова. На цьому з'їзді розглянуто декілька питань щодо подальшої діяльності громад євангельських християн. Делегати з'їзду направили листи з питань єдності баптистам та менонітам. Другий всеросійський з'їзд євангельських християн проходив також у Петербурзі з 28 грудня 1910 р. по 4 січня 1911 р. В його роботі брали участь 47 делегатів від п'ятнадцяти громад. Головою знову обрано І.С.Проханова. Зачитано вітальний лист від союзу баптистів. Прийнято Статут Союзу громад євангельських християн, який був складений Прохановим та Віровчення євангельських християн, яке було раніше розглянуто у громадах. Обрано Раду союзу під

голюванням І.С.Проханова. Таким чином було створено Союз євангельських християн та оформлено розкол у російсько-українському баптистському братстві, розкол, який існував майже три з половиною десятиліття.

Між Союзом євангельських християн і Союзом баптистів існували специфічні відносини і були певні догматичні розбіжності. Якщо брати поверхово, то особливих розбіжностей між ними нібито й не було, різниця виявилася лише в деяких організаційних справах. Так, якщо баптисти мали висвячених пресвітерів, то у євангельських християн їх не було, а їх громади очолювались невисвяченими керуючими. Інша різниця стосувалася процедури хрещення: якщо у баптистів після хрещення молитву над новохрещеними звершував пресвітер з покладанням рук, то у євангельських християн молитву звершувала уся громада, піднявши руки догори. Але ці видимі розбіжності все ж таки мали своїм підґрунтям розбіжності у догматиці, хоча ці розбіжності й не були добре видимими та знайомими пересічним віруючим. Якщо російські баптисти при своєму організаційному та віровчительному оформленні були під впливом німецьких баптистів, то на погляди євангельських християн суттєво вплинуло те, що їх петербурзьке ядро успадкувало погляди лорда Редстока, дарбіста за своїм віровченням, а також те, що Іван Степанович Проханов 1895 р. пройшов річний курс богослов'я у баптистському коледжі в англійському м.Бристолі. Практично, різницею між баптистами та євангельськими християнами у догматичному плані була різниця між частковими (партикулярними) та загальними (генеральними) баптистами, яка в свою чергу сягає різниці між кальвінізмом та армініанством. Це відзначали і тогочасні спостерігачі. Так, православний місіонер Д.І.Богомоллов (Боголюбов) у 1912 р. писав: «Наші баптисти — це баптисти партикулярні... Нинішні пашковці майже усі старанням І.С.Проханова здвинуті у розряд загальних, або генеральних... баптистів».¹ Це пояснює і те, чого І.С.Проханов упродовж чотирнадцяти років був віце-президентом Всесвітнього союзу баптистів, бо на світовому рівні євангельські християни сприймалися не як від баптистів, а як звичайні загальні баптисти.

Євангельські християни займались широкою видавничою діяльністю. З 1905 року виходить часопис «Християнин», з 1909 р. —

¹ Цит. за: Митрохин Л.Н. Баптизм: история и современность. — СПб., 1997. — С. 232.

газета «Утренняя звезда». Також з 1908 р. виходить часопис «Сеятель». Редактором та видавцем усіх трьох видань був І.С.Проханов.

1908 р. в Києві відбувся черговий всеросійський з'їзд баптистів, на якому обговорювалося питання про направлення молодих баптистів до Богословської семінарії російських німців-баптистів у польському м.Лодзь. Для їх утримання було оголошено збір коштів у громадах. Також стояло питання про збір коштів для будівництва баптистської семінарії у Росії. На наступному з'їзді, що відбувся 1909 р. в Ростові-на-Дону, обрано делегацію для висловлення подяки уряду за дарування закону про віротерпимість, а також для підготовки доповіді міністру внутрішніх справ про становища віруючих. На цьому ж з'їзді було вирішено клопотати про створення Російського баптистського шкільного товариства з правом мати початкові та середні навчальні заклади.

1910 р. Міністерство внутрішніх справ оприлюднило правила, які суттєво звужували функціонування актів 1905-1906 р. 1912 та 1913 рр. виходять два циркуляри, присвячені необхідності суворо спостерігати за точним виконанням баптистами правил 1910 року. Починаючи з цього моменту, знову посилюються утиски євангельських віруючих, зокрема закриття громад та молитовних будинків, знову звучать добре знайомі обвинувачення у зведенні православних. Посилюються обвинувачення віруючих у пронімецьких настроях та у нелояльності до російської держави.

1911 р. на Всеросійському з'їзді баптистів, що відбувся у Москві, було вирішене питання про об'єднання церков по районах та про призначення для їх обслуговування старших пресвітерів. На цьому з'їзді порушувалось питання про відносини з Союзом євангельських християн. Пропозиція євангельських християн щодо створення об'єданого (об'єднуючого) комітету була відхилена, але у резолюції з'їзду мова йшла про необхідність підтримувати добрі відносини та братерське спілкування з громадами євангельських християн та їх членами.

У серпні 1914 р. почалась Перша світова війна. Віруючі, як баптисти, так і євангельські християни, брали активну й безпосередню участь у ній. Багато баптистів були на фронті, хто зі зброєю в руках, а хто у медичних та тилових частинах. Інші віруючі збирали пожертвування для поранених воїнів, організовували лазарети. Але все це не заважало деяким представникам православної церкви та державної влади звинувачувати

чувати віруючих у антидержавних настроях. Результатом цього було масове закриття громад у прифронтовій смузі, якою практично була уся Україна. Це закриття супроводжувалось конфіскацією молитовних будинків та засланням керівників громад. Навіть участь у створенні лазаретів для поранених пояснювалась недоброзичливцями бажанням вести антиправославну агітацію серед поранених, а тому звучала вимога не допускати баптистів або євангельських християн до лазаретів, навіть якщо останні були відкриті саме віруючими.

Тому зрозуміло, чому євангельські віруючі з ентузіазмом зустріли Лютневу революцію 1917 р., тим більше, що одним з перших декретів Тимчасового уряду була амністія усім позбавленим волі по політичних та релігійні мотиви. Політика Тимчасового уряду на демократизацію сприяла активізації баптистської діяльності. Крім поновлення діяльності раніш закритих громад, ця діяльність вилилась у широку проповідь Євангелія, про що раніше віруючі могли лише мріяти. Відкрито відбувалися багатолюдні призивні збори. Розпочали свою роботу наметові місії. У Києві, діяла наметова місія Кириченка. Виникають християнські гуртки солдат та студентів, які проповідують Євангеліє саме серед цих груп.

Тимчасовий уряд, вирішуючи релігійні питання у державі, намагався врахувати й побажання євангельських віруючих. У квітні 1917 р. Павло Васильович Павлов та Михайло Данилович Тимошенко виклали «Політичні вимоги баптистів», які включали пункти про відділення церкви від держави, свободи зібрань, союзів, слова та друку; державної реєстрації шлюбів; рівноправності громадян, незалежно від їх ставлення до релігії; свободи богослужінь та проповіді для усіх релігій; права юридичної особи для релігійних громад та союзів церков. У серпні того ж року І.С.Проханова було запрошено на Державну нараду у Москві (зібрання ведучих політичних діячів та представників основних політичних партій). У своєму слові на цій нараді він висловив думку, що оздоровлення нації можливе лише за умови відокремлення церкви від держави та рівноправності перед законом усіх релігій. Тимчасовий уряд, маючи намір врахувати ці побажання, направив баптистам та євангельським християнам на розгляд проект закону, який мав регулювати релігійну сферу життя суспільства. Але прийняти цей документ після його обговорення Тимчасовий уряд не встиг у зв'язку з більшовицьким жовтневим переворотом.